

XXXIII. ÉVFOLYAM 1-2. SZÁM 2022. 01. 13.

Mb. főszerkesztő: Makai József
Főszerkesztő-helyettes: Dési András
Felelős szerkesztő: Pálincás Szűts Róbert
Vezető szerkesztő: Svébis Bence kultúra
Főmunkatárs: Barát József, Buják Attila,
 F. Szabó Emese, Hiver't-Klokner Zsuzsanna
Képszerkesztő: Dudás Szabolcs
Fotó: Dimény András, Karancsi Rudolf,
 Adrián Zoltán

Művészeti vezető: Zimmermann Zsolt
Tervezőszerkesztő: Niczkó Zsuzsanna,
 Zsemberi Tímea, Markovics Márk

Szerkesztőség: 1037 Budapest, Seregély utca 17.
E-mail: info@168.hu
 www.168.hu

Brit Média hírigazgató: Trencsényi Dávid
Munkatársak: Kárpáti János, Pósa Lilla,
 Vámosi Ágoston

Kiadja: Telegráf Kiadó Kft., 1037 Budapest,
 Seregély utca 17. Tel.: (36-20) 408-2197
E-mail: info@168.hu
Felelős kiadó: Grünzweig Gábor

Hirdetésfelvétel: Baráth Maya
E-mail: barath.maya@libertysales.hu
Marketing: Simon Zsuzsa
 Tel.: (36-20) 233-0958
E-mail: simon@britmedia.hu
Terjesztés: Fodor Zoltán
 Tel.: (36-70) 442-4100
E-mail: fodor.zoltan@168.hu
Nyomtatás: EDS Zrínyi Zrt.
 2600 Vác, Nádas utca 8.
Felelős vezető: Vágó Attila vezérigazgató

Kézbiztos reklámkiadó előfizetés
 esetén: pénteken és hétfőn 9 és 14 óra között
 a (+36) 70 4424100-ás telefonszámon, illetve
 a elofizetes@168.hu e-mail-címen, valamint
 minden előfizető számára a Magyar Posta
 (36-1) 767-8262-os telefonszámon és az
 ugyfelszolgalat@posta.hu e-mail-címen.

Terjeszti: a Magyar Lapterjesztő Zrt. és az
 alternatív terjesztők. Előfizetésben terjeszti
 a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest.
 Belföldre előfizethető a kiadóban, valamint
 megrendelhető az ország bármely postáján,
 a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu
 webshopban, e-mailen a hirlapelofizetes@posta.
 hu címen, telefonon a 36-1-767-8262
 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest
 címen. Előfizetési díj: egy évre 33 540 Ft,
 fél évre 17 550 Ft, negyedévre 8970 Ft,
 egy hónapra 3120 Ft. Külföldre és külföldön
 előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
 a www.posta.hu webshopban,
 36-1-767-8262, hirlapelofizetes@posta.hu.

ISSN 08648581

CÍMLAPSZTORI

Konyec filma	8
A nézők ráunhatnak a belterjes vitákra	10
Megtorpanás vagy fellendülés	14

BELFÖLD

A pénzszerzés megkoronázása	24
Túl kevesen, túl nehezen	26
Kecsegtető keserű	32
Andersen meghalt, vége a mesének?	38

KÜLFÖLD

Kenderreform	42
Lángoló aranybánya	44
Ünnep, rácsok mögött	45

PUBLICISZTIKA

Szentpéteri Nagy Richard: A tizenkettedik év	41

NAGYINTERJÚ

Sikerült eltalálni a magyar emberek gondolkodásmódját	16
Az apátia erősebb, mint a félelem	20
Egy ördögi jós reménye	35
Az hajtott, hogy hazugság voltam	46

KULTÚRA

Meddő menekülőutak	50
Járunk?	52
Dzsessz a kalifátusból	53
Hidas Judit: A következő lépés	54
Libby nem érzi jól magát	56
Aki mer, az nyer	57
Ha rossz az időzítés	58
A krimi esete a szépíróval	59
Párkapcsolati disszonanciák	60
Egy polgár	61
A hülyeség járványai	62

CSAK NÉZÜNK,
MINT A MOZIBAN

KONYEC FILMA

MEGTORPANÁS VAGY
FELLENDÜLÉS

Interjúk:
 Gerlóczy Márton, Jordán
 Ferenc, Kálmista Gábor,
 Orbán Balázs, Srđa Popović

A pénzszerzés megkoronázása

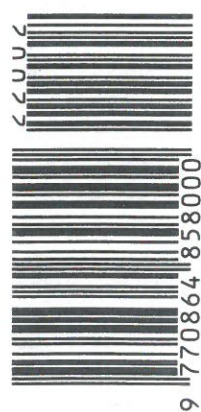
Társadalmi mobilitás:
túl kevesen, túl nehezen

Kecsegtető keserű

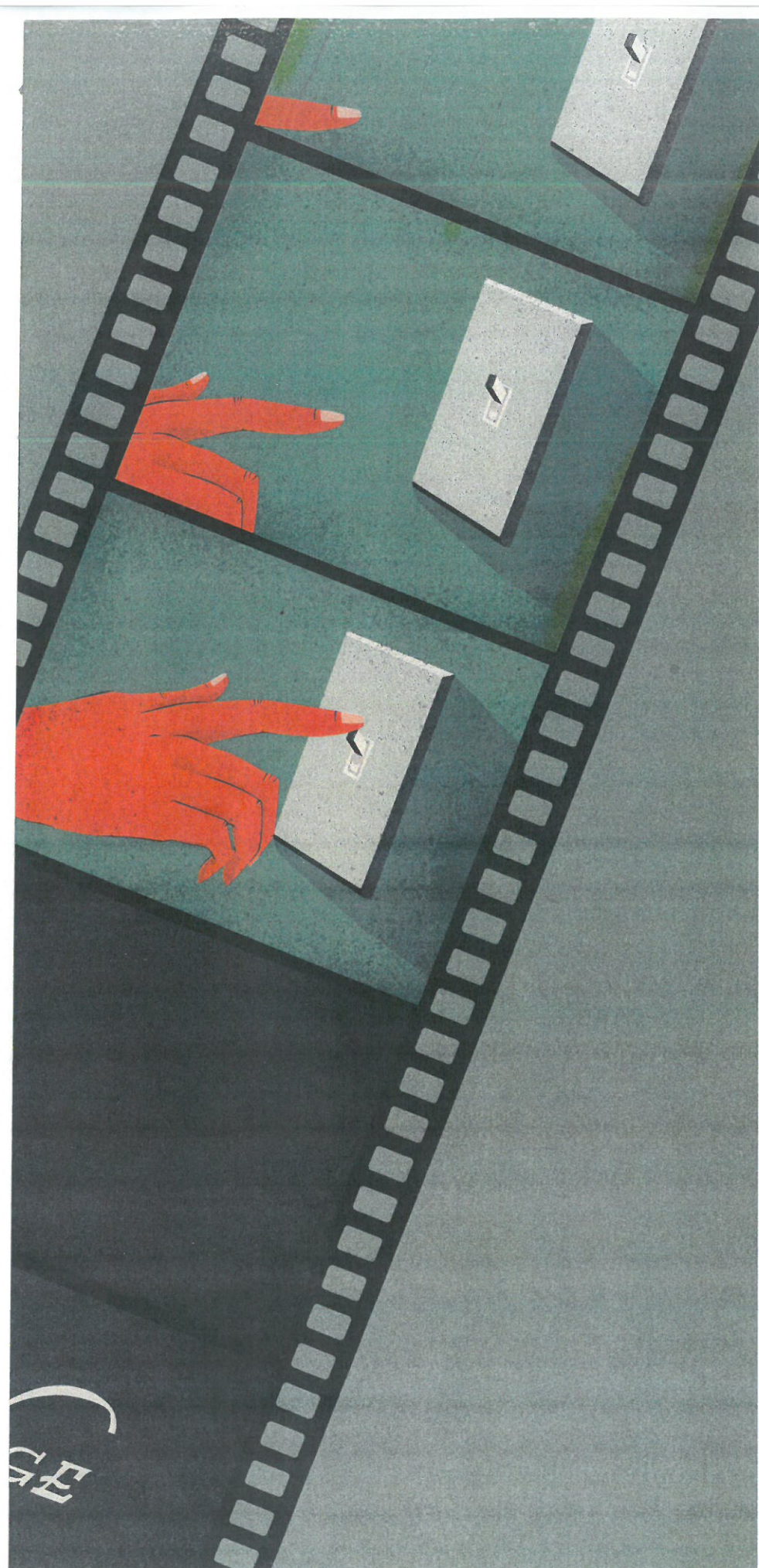
A tragikomikus Csehov

Tradíciók találkozása: Qiyán

Tárca: Hidas Judit

Ára: 790 Ft
 Éves előfizetőknek: 645 Ft
 WWW.168.HU
 XXXIII. ÉVFOLYAM 1-2. SZÁM
 2022. JANUÁR 13.

MÍG EGY JÓ DRAMATURGNAK MÁR GYEREKKORÁBAN ISMERNIE KELL A SZÍNHÁZAT, ADDIG EGY JÓ MENEDZSER AZ EGYETEMEN IS FEL TUD KÉSZÜLNİ A SZAKMÁJÁRA. A TÁRSADALMI MOBILITÁS AZOK SZÁMÁRA JÁR A LEGKEVESEBB ZÖKKENŐVEL, AKIKNEK A CSALÁDJA IS A TANULÁST TARTJA A LEGFONTOSABB ESZKÖZNEK.

TÚL KEVESEN, TÚL NEHEZEN

A társadalmi mobilitásnak ára van. Az talán nyilvánvaló, hogy az ezt célzó közpolitikák komoly társadalmi befektetést igényelnek, de egy most megjelent tanulmányban Nyíró Zsanna és Durst Judit azt is részletekbe menően alátámasztja, hogy a mobilitás árát az érintettek, a társadalmilag mobil emberek is megfizetik. Minél mélyebbről tart valaki minél magasabbra, annál inkább.

A Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Intézetének kutatói a Szociológiai Szemle frissen megjelent, angol nyelvű számában közlik 153 életútinterjú alapján a kutatási eredményeiket. Kutatásuk célja, hogy a hosszú beszélgetések során rögzített beszámolók alapján egy keretrendszerben magyarázzák meg, milyen nehézségekkel kell szembenéznie annak, akinek a családja egy alacsonyabb társadalmi pozícióban volt, de ő már magasabbra jutott, és főiskolai vagy egyetemi végzettséget szerzett.

ELMÉLETI KERETEK

A kutatók Pierre Bourdieu elméletét használják a társadalmilag mobil személyek habitusának vizsgálatához. Eszerint minden egyén mögött ott rejlik egy kollektív történet, ami családjának és társadalmi közegének történetét is magában rejt. Az egyének képesek mozogni a társadalmi rétegek között, de egy ilyen mozgás mindig azzal jár, hogy az egyéni habitus valamennyire eltér majd a társadalmi közeg habitusától.

Ugyanezt fogalmazza meg Milbacher Róbert is az Élet és Irodalomban publikált, A kulturális migránsokról című, nagy hatású esszéjében. Milbacher egyik tételmondata szerint „[a] kulturális migráns szorongásának legalapvetőbb oka, hogy tisztában van vele: semmi keresnivalója ott, ahová került, még akkor sem, ha minden idegszálával oda vágott”. Nyíró és Durst kutatása arra keresi a választ, hogy ez valóban

minden esetben így van-e, és milyen tényezők befolyásolják e szorongás súlyosságát.

A szakirodalomra hivatkozva arra is rámutatnak, hogy a szorongás és feszültség mindig kettős a társadalmilag mobil emberek esetében: a származási közeg elhagyása lojalitási kérdést okoz, az új társadalmi közeg pedig folyamatos akkulturációs feszültséget teremt. A különböző közegekben különböző módon eszünk, iszunk, viselkedünk, beszélünk és gondolkodunk. A társadalmi mobilitás során elveszítjük a biztos pontjainkat, és rengeteg újdonsággal szembesülünk.

A habitusunk azonban nem csak ennyire konkrétan megragadható dolgokban nyilvánul meg. Része ennek az is, hogy miként vagyunk a világban, hogyan mozgunk a közegünkben, ez pedig kimozdulhat a helyéről, amikor egy új társadalmi mezőben találjuk magunkat. Nem csak azt nem tudjuk, hogyan kell megszólalni, hogyan kell megfelelően enni vagy inni, de bizonytalannak érezhetjük magunkat a legbelsőbb céljaink, vágyaink, véleményünk, meggyőződésünk tekintetében is. Mindez pedig súlyos pszichés válsághoz vezet. Ahogyan Bourdieu mondja, amikor a saját habitusunknak megfelelő közegben vagyunk, akkor mint hal a vízben, nem is érzékeljük, hogy dolgunk lenne a közeggel. Viszont amint a közegünkön kívülre kerülünk, azonnal észleljük, hogy sem mozogni, sem lélegezni nem tudunk.

A kutatók a habitus és a közeg közötti – tanulással elért társadalmi mobilitás okozta eltéréseket – másfél száz olyan ember életútján keresztül vizsgálták, akik a családjukban elsőként szereztek diplomát. A kutatásba került interjúalanyok korban, nemben és származási település tekintetében is változatos képet mutatnak. A kutatás különlegessége, hogy százket roma is bekerült a vizsgáltak közé, így a kutatók olyan speciális tényezőket is megfogalmaztak,

amelyek kifejezetten a cigány származású első generációs értelmiségiekre érvényesek.

ROMÁKNAK NEHEZEBB

A vizsgált interjúalanyok többnyire arról számoltak be, hogy a habitushoz kapcsolódó problémák és feszültségek az életük egy bizonyos szakaszában jelentkeztek, de voltak olyanok, akiknek ez a teljes karrierútjukat áthatotta. Az álnéven szereplő interjúalanyok egyike, egy gyermekvédelemben dolgozó fiatal szakember például erről számolt be: „Rossz, hogy nagyon távol vagyok az akadémiai világtól, de távol vagyok a gyerekkori barátaimtól és a családomtól is. Nem viselkedhetek úgy, mint egy proli, de nem találom a helyem az akadémiai környezetben sem”. Tipikus példája ez annak, amit az elmélet kidolgozott: sem egyik, sem másik világhoz nem tartozik már az, aki elhagyta a születési társadalmi rétegét.

Azt a tényt, hogy a totális habitusbeli elcsúszás csak az interjúalanyok egy kisebb részénél volt megfigyelhető, a kutatók azzal magyarázzák, hogy az általuk vizsgált személyek esetében a legtöbben a munkásosztályból a közép-felső középosztályba érkeztek meg, és nem az elitbe. A társadalmi felemelkedés ezért visszafogottabb mértékű, a pszichés nehézségek is szűkebb körben jelentkeznek, ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének jelen.

Nagyon fontos tanulság, hogy a nagyobb számban vizsgált első generációs roma értelmiségiek körében jól kimutatható az eltérés a habitus és a társadalmi közeg között. Ezzel pedig a legtöbbszörnek meg kell küzdeniük a kutatók szerint. Egy középkorú, első generációs roma értelmiségi interjúalany azt mondta, gyerekkori barátai már tizennégy éves korukban mind kiestek az iskolából. Azzal, hogy továbbtanult, ráadásul később egyetemen is, el is veszítette

őket. Ahogyan az interjúban fogalmaz, „számukra már nem voltam elég cigány, hogy így mondjam. És közben az iskolában pedig nem voltam elég magyar”. Ezekről a tapasztalatokról és érzésekről egy másik roma interjúalany is beszámol, aki még azt is hozzáteszi, hogy az új társadalmi közegében „a harmadik cigány vicc után általában megmondtam, hogy ezt hagyják abba. Időnként előkerült ez a [roma] téma, és akkor én hoztam érveket, pró és kontra is megvédtem a cigány embereket. [...] Ugyanakkor főiskolát végzett romaként kívül állunk a cigányságon, nem beszélünk roma nyelven, még csak nem is nézünk ki cigánynak [...] Így hát mindkét csoport számára nagyon különbözők vagyunk”.

A személyes tapasztalatok összegzéseként a kutatók arra jutnak, hogy – pár kivételtől eltekintve – minden cigány származású interjúalany fájdalmas diszkriminációs és előítéletekhez kapcsolódó helyzetekkel szembesült. Egy harmincéves nő arról is beszélt az interjúban, hogy amikor gyakornokként dolgozott, más gyakornokok lopással vádolták meg, ami miatt ki volt tiltva a közös öltözőből. „Még a takarító is megalázott”, mondta.

Arról is sokan vallanak, hogy cigány családtagjaik és ismerőseik már nem tartják őket romának, és ez komoly fájdalmat okoz nekik. Beszédmódjuk, öltözködésük, világlátásuk, értékrendjük már az új társadalmi közeghez igazodik, és ez nyilvánvaló eltávolodást jelent a születési társadalmi közegetől. Ennek egyik kritikus pontja a gyerekvállalás időzítése. A harminchat éves Tímea ezt így mesélte el: „A családom megkérdezte, hogy miért nem mentem még férjhez, mikor lesz már unokájuk. Azt mondták, hogy inkább meg kellene házasodnom és gyereket kellene szülnöm. És tudod, akkoriban nekem nem az járt a fejemben, hogy férjhez menjek és gyereket vállaljak. Sok ilyen konfliktusunk volt”. Talán még erősebb Réka története, aki

Szerző:
SZABÓ ATTILA,
a TASZ Regionális Programjának
koordinátora. A cikkben nem
a TASZ álláspontját fejt ki.

Fotók:
MTI / CZEGLÉDI ZSOLT

azt is elmesélte, hogy a korán gyereket vállaló barátai ugyan szegények maradtak, de boldogabbnak tűntek.

A kutatásban vizsgált társadalmilag mobil személyek mindegyike legalább bizonyos részben elhagyta társadalmi közegét, és ez nehézséget okoz vagy okozott. A vizsgált romáknak azonban ezenfelül még az etnikai identitásukkal és a hovatartozásukkal is meg kell küzdeniük. A legtöbben ráadásul kifejezetten büszkék voltak a cigány identitásukra, és szolidárisak a cigány emberekkel. Ez és a tapasztalt diszkrimináció különösen nehezítette a társadalmi felemelkedésüket.

KÖVETKEZTETÉSEK

A kutatók általános igazsággént állapították meg, hogy könnyebb a társadalmi felemelkedés azoknak, akiknek a szülei legalább középfokú végzettséget szereztek. Minél hátrébról indul valaki, annál nagyobb a valószínűsége a pszichés nehézségeknek. Ugyanez igaz földrajzi értelemben is. Minél kisebb faluból tart valaki tipikusan Budapest irányába, annál nehezebb és viszontagságosabb az út lelkileg is. Jellemzően könnyebb dolguk van azoknak, akiknek a szülei már a fővárosban éltek.

A felemelkedés sebessége sem közömbös. A szakközépiskola után közvetlenül megszerzett egyetemi vagy főiskolai diploma sokkal gyorsabb lépés, mint egy munka mellett elvégzett levelező vagy esti felsőfokú képzés. A gyorsabb, kevesebb akkulturációs időt lehetővé tevő felemelkedés nagyobb veszélyt jelent a pszichére, míg a fokozatos közegeváltás tipikusan kisebb rizikóval jár. Az interjúk tanúsága szerint néhányan tudatosan lassítani igyekeznek a tempót, hogy legyen idejük megszokni az új közeget. A felemelkedés sebessége nemcsak az egyének életében releváns, hanem a család történetében is. Több roma résztvevő is említette, hogy az ő családja volt az első, aki beköltözött a cigánytelepről a faluba. Ezekben az esetekben a felemelkedés már az előző generációban megkezdődött.

Megfigyelhető az is, hogy azok az első generációs értelmiségiek, akik a kulturális tőke által dominált középosztálybeli állásokba érkeznek meg, sokkal nehezebb helyzetben vannak, mint akik a gazdasági szférába érkeznek – a kutatás szerint az utóbbihoz jóval kevesebb otthonról hozott tudástőkére van szükség. A kutatók állításából az következik, hogy míg egy jó dramaturgnak már gyerekkorában ismernie kell a színházat, addig egy jó menedzser az egyetemen is fel tud készülni a szakmájára. Az előbbi szakmához és az azzal járó közegehez tehát jóval nehezebben adaptálódik egy első generációs értelmiségi. Milbacher ezt úgy fogalmazta meg, hogy „[a] kulturális migráns műveletlen, vagy

legalábbis soha nem tudja azt a műveltségi szintet elérni, amelyet annak a közegnek tulajdonít, ahová beocsáttatást vár.

Azt hiszi, minden könyvet el kell olvasnia, mert különben lelepleződik, és mivel nem képes minden könyvet elolvasni többek között a magával hozott szociális és kulturális hendikepje, illetve a dolog természete miatt (mennyeségi összetevő), ezért szorong”. Valóban, bizonyos szakmai közegekben ez a nyomás erősen jelen van, máshol pedig jóval kevésbé.

A tanulmány egyik legfontosabb megállapítása azonban az, hogy azok számára jár a legkevesebb zökkenővel a társadalmi mobilitás, akiknek már a családja is fontosnak tartotta a

tanulást. Romák és nem romák is egyöntetűen számoltak be arról, hogy a család ugyan nagyon mélyről, sokszor szegregációból, telepi körülmények közül jön, de valamelyik vagy mindkét szülő az oktatásban látta a felemelkedés kulcsát, és ha ők maguk még nem is tudtak ezzel élni, de támogatták ebben a gyermekeiket. Az ilyen családi környezetből érkezőknek pszichésen is egyszerűbb dolguk van, hiszen elszakadnak ugyan a közegüktől, de ezzel tulajdonképpen a szülők beteljesületlen álmait valósítják meg. A kutatók ezeket a családi energiákat aspirációs tőkének nevezik. Ezt a tőkét a gyermekek a legnehezebb körülmények között is használhatják az életükben.

KLÁRA

A kutatók néhány interjúalany történetét részletekbe menően mutatják be. Az egyik ilyen történet Kláráé, aki azok közé tartozik, akik a többségi társadalom tagjai, és mégis nagy lelki árat fizettek a mobilitásért. Nem tipikus történet tehát az övé, de kiválóan rámutat arra, hogy milyen nehézségekkel jár a mobilitás.

Klára egy kis faluban született, a szülei még az általános iskolát sem fejezték be. Apja sofőrként, anyja varrónőként dolgozott. Klára kifejezetten jól teljesített az általános iskolában, ezért egy nagyváros jó hírű gimnáziumába került, ahonnan fel is vették a város közgazdasági egyetemére. Ezután még a doktori iskolába is bekerült. A PhD-program alatt született az első két gyermeke, ezért megszakította tanulmányait. Később mégis oktatóvá vált az egyetemen, de soha nem érezte magát otthon az akadémiai világban.

Klára imposztor szindrómában szenvedett, soha nem hitte el magáról, hogy megérdemelten került a pozíciójába, és folyamatos kétségek gyötörték, hogy alkalmas-e a betöltésére. „Féltem a kollégáimtól. Igen. Mindig meg voltam ijedve attól, hogy nem vagyok elég jó, nem vagyok képes megfelelően viselkedni és reagálni, a képességeim nem megfelelőek, hogy nem vagyok felkészült, nem dolgozom elég keményen. Mindig féltem és folyamatos stresszben éltem. Soha nem bíztam magamban, és soha nem éreztem magam biztonságban. [...] Például vegyük az etikettet: az összejeveteleken soha nem tudtam, ki kinek mutatkozik be, vagy mi a kézfogás protokollja, és soha nem tudtam, hova

álljak és mit csináljak, még azt sem, hogyan kellene felöltözni. Egyszer még egy könyvet is elolvastam ezekről a dolgokról, de csak időpocsékolás volt – semmire nem emlékeztem belőle.”

Arról is beszámol, hogy mindig mindennel kapcsolatban kisebbrendűségi érzése volt, de az angol nyelv használatával kapcsolatban különösen. Az interjúban azt mondta, hogy „valahogyan túl messzire jutottam, ez már nem működött. Az egyetemi diploma még rendben volt, de egyetemen tanítani már túl nagy lépés volt számomra”.

Végül Klára otthagyta az egyetemi munkáját, és évek óta otthon van a gyerekeivel. Csak ezzel tudta feloldani azt a feszültséget, amely az ő habitusa és a korábban elért közege között feszült. Azt mondja, hogy „[a] legfőbb problémám jelenleg, hogy nem találom a helyem a társadalomban – a családban igen, anya vagyok, feleség vagyok, de a társadalomban nem”. Azaz hiába hagyta ott a karrierjét, a társadalmi felemelkedés okozta nehézségek végül nem oldódtak meg.

Klára családja soha nem volt kifejezetten támogató a továbbtanulásával kapcsolatban, és nem is hozott semmilyen kulturális jellegű tőkét otthonról, ami segítette volna elért társadalmi pozíciójának megtartásában. Pedig ez utóbbi gyakorlatilag nélkülözhetetlen az akadémiai szférában.

Klára története atipikus ugyan, de talán éppen ezért rámutat azokra a nehézségekre, amelyeken a legtöbb első generációs értelmiséginek keresztül kell mennie.

KEVESEK KIVÁLTSÁGA

A kutatás ugyan nem helyezi kontextusba, de fontos hangsúlyozni, hogy a társadalom nyitottsága, a társadalmi mobilitásra való esély nemcsak azoknak fontos, akik felemelkednek, hanem a társadalom egészének is az lenne. A nemzetgazdaság számára is előnyösebb, ha valaki nem egy minimálbéres munkában tölti élete nagy részét, hanem valamilyen felsőfokú végzettséget igénylő pozícióban. Ez a gazdasági hatékonyság növekedésének egyik legfontosabb eleme.

Társadalmi szempontból mindannyiunk érdeke, hogy polgártársaink minél képzetebbek, tájékozottabbak legyenek, hogy minél könnyebben értsünk egymással szót komplex kérdésekben akár munkahelyi, hivatali, vagy más szituációkban, esetleg közügyekkel kapcsolatban is. Ráadásul pont a társadalmi felemelkedés lehetősége az, ami csökkentheti a társadalmi osztályok, rétegek közötti ellentétet és bizalmatlanságot. A társadalmi mobilitás tehát nemcsak a gazdasági prosperitás, hanem a békés egymás mellett élés előfeltétele is.

Éber Áron Márk szociológus Új Egyenlőségen 2020-ban megjelent cikkében összefoglaló jelleggel mutat rá, hogy Magyarországon kevesek kiváltsága a társadalmi mobilitás. A szociológus által is használt „ragadós padló” és „ragadós plafon” fogalmak arra utalnak, hogy aki az alsó társadalmi osztályba születik, az a defektes oktatási és szociális intézményrendszer következtében nagy eséllyel ott is marad. A felső társadalmi osztályba születettek pedig a privilegizált oktatásnak, a vagyonfelhalmozásnak és a kapcsolati tőkének köszönhetően viszonylag kis eséllyel esnek ki onnan.

Éber egy 2017-es kutatást így összegez a cik-

kében: „[a] teljes vagy totális mobilitás tekintetében Magyarország az összehasonlításban az utolsó előtti helyen áll [a vizsgált harminc európai ország között] (az utolsó e tekintetben Görögország, közvetlenül Magyarország előtt pedig Bulgária szerepel).

Magyarország esetében viszonylag kismértékű felemelkedés (30%) és ennél nagyobb mérvű lecsúszás (37%) figyelhető meg, összességében azonban e vizsgálat is a rögzödést vagy immobilitást [...], nem pedig a mobilitást tapasztalta fő tendenciaként”. Azaz nagyon kevesen tudnak kitörni a születésük társadalmi pozíciójukból. Ennek természetesen nagyrészt szakpolitikai és intézményi okai vannak.

Durst Judit és Nyíró Zsanna kutatásából azonban kiderül, hogy ha nem is sokan, de vannak olyanok Magyarországon a romák és nem romák között is, akik úgy tudnak diplomát szerezni, hogy a szüleiknek erre még nem volt lehetősége. Fontos tanulság, hogy ők az intézményes és szakpolitikai segítség hiányában is tudnak támaszkodni a családjukban rejlő aspirációs tőkére. Társadalmi csapdának tűnik, hogy ha az alacsony mobilitás miatt csak kevesen mernek az oktatás révén elérhető felemelkedésben hinni, akkor kevés családban alakul ki az aspirációs tőke. Reményre ad azonban okot, hogy vannak ilyen elmesélhető, továbbadható történetek. A felemelkedés vágyának magja így az intézményes hiányosságok ellenére is elültethető. Durst és Nyíró kutatásának tanulságai pedig bármikor beépíthetők egy olyan szakpolitikába, amely majd fontosnak tartja mindenkinek biztosítani a társadalmi felemelkedés lehetőségét, és tenni kíván azért, hogy a családjukhoz képest előrelépőknek minél kisebb árat kelljen ezért fizetniük. ■